

ЗАГАЛЬНА КУЛЬТУРА ТА ІНТЕЛІГЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Культура є ключовим елементом гармонійного й динамічного розвитку країни та суспільства. Соціальний та економічний поступ без повноцінного культурного життя (а отже, без відтворення певних систем естетичних та духовних цінностей, світобачення і світосприйняття, притаманних нації) втрачає будь-який сенс і веде до занепаду як суспільства, так і особистості. Кінцевою метою і стрижневим сенсом політики української держави в будь-якій, а тим більше в культурній сфері повинна бути людина, її захист, створення умов для її постійного самовдосконалення, гармонійного співіснування з природою та соціумом.

Культурне життя суспільства є критерієм оцінки його загального благополуччя, оскільки саме культурна самореалізація особистості є однією з фундаментальних загальнолюдських цінностей. Крім того, в нашому соціумі формується нині не лише нова політико-інституціональна структура і соціально-економічний уклад, але й нова українська спільнота, нова нація. Підґрунтям її утвердження є відчуття спільності культурних та духовних цінностей, забезпечення спадкоємності культурного процесу, пошуку та відродження власного духовно-культурного фундаменту, знаходження свого місця в глобальному культурному та інформаційному середовищі. Тому забезпечення культурно-духовних потреб суспільства та особистості має бути одним із визначальних напрямів державної політики в Україні [1, с. 159].

Постановка завдання. Мета статті – розглянути значення та розвиток загальної культури та інтелігентності особистості на сучасному етапі розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна ситуація формує альтернативний тип особистості стосовно традиційних виховних норм, висуває незасвоєні практикою завдання, пов'язані з культурологічною підготовкою молоді ділової особистості.

Узагальнений образ сучасної культурної людини проходить через становлення та розвиток багатьох факторів: сім'ї, найближчого оточення, засобів масової інформації, освітньої системи, спорту, театру, кіно тощо. Загальна культура – необхідний складник і найважливіший засіб духовного розвитку особистості, завдання якого – навчити бачити всю красу людських стосунків, духовне благородство, доброту, сердечність, на основі цього стверджувати прекрасне в самому собі. Важливим є тонке емоційно-естетичне бачення навколишнього світу, тобто здатності чутливо пізнавати світ розумом і серцем.

Провідним шляхом забезпечення загальної культури особистості є освіта, якій надається великого значення. Саме освіта, а тим більше вища освіта є механізмом трансляції загальної культури в сучасне суспільство й окультурення новизни, відбору того, що відповідає перспективам розвитку людяності в людстві. Вища освіта створює нову культуру в освічених людях, які відповідають своїми знаннями, уміннями і переконаннями перспективним зразкам, вирощеним творами справжнього мистецтва.

Засвоєння загальної культури сприяє виникненню якостей класичної інтелігентності. «Інтелігенція (лат. *intelligentia* – розуміння, пізнавальна сила, знання; від *intelligens* – розумний, знаючий, мислячий, розуміючий) – в сучасному загальноприйнятому (буденному) поданні суспільний прошарок освічених людей, що професійно займаються складною розумовою (переважно інтелектуальною) працею. Генетично поняття інтелігенції є чисто культурологічним і означає перш за все: коло людей культури, тобто тих, чіми знаннями і зусиллями створюються і підтримуються цінності, норми і традиції культури» [4, с. 254-263].

У сучасному розумінні «інтелігентність» – сукупність особистісних якостей індивіда, які відповідають соціальним очікуванням, що висуваються суспільством переважно до осіб,

зайнятим розумовою працею і художньою творчістю, в ширшому аспекті – до людей, що вважаються носіями культури.

Інтелігентність «не обмежується зовнішніми виявами, набором деяких формальних визначень». Це особлива внутрішня якість особистості, «всезагальна якість людини, пов'язана з моральністю, духовністю, піднесеністю особистості». Вона поряд із іншим «передбачає наявність певних етичних принципів і суворе їх дотримання, незалежно від зовнішніх обставин» [2, с. 16].

Слід відзначити, що в останні роки трагічно загострилася проблема знецінення людини. В умовах нових ринкових відносин і пропаганди особистого успіху, розрахунку на свої сили слабшає і сходить нанівець добротворчість, безкорислива допомога слабким, – зазначає відомий педагог В. Караковський [3].

Загальна культура особистості покликана забезпечити правильне сприйняття моралі, її місці в житті суспільства, розуміння і застосування моральних принципів, норм і стандартів, оволодіння морально-етичними методами взаємодії тощо. Використання загальної культури у процесі формування інтелігентної особистості дозволить створити умови для перетворення загальної культури в рушійну силу духовного оновлення і розвитку різних сфер суспільного життя на засадах єдиних загальнокультурних цінностей.

Інтелігентна людина завжди необхідна в суспільстві, бо лише вона, толерантна і доброзичлива, чуйна і привітна, небайдужа до людей і всього світу в цілому, може відчутти по-справжньому, що потрібно іншим, віддатися своїй справі всім серцем заради суспільного добра.

Інтелігентність – це риса, яка дуже необхідна не лише для правильного і ефективного спілкування, для побудови хороших стосунків між людьми, між людиною і природою, а навіть і для того, щоб побудувати державу, розвивати країну, адже саме інтелігентні люди визначають розвиток не лише культури, науки, освіти, а й у цілому суспільства. Саме від людей інтелігентних, здатних зрозуміти й допомогти, залежить, як буде розвиватися те суспільство, в якому вони живуть, адже ці люди завжди готові взяти на себе відповідальність за все, що роблять для інших.

Важливим є те, що інтелігентність – властивість людини, яка виражається в налаштованості на культуру, на розум, на розуміння, у відчутті цінності і необхідності культури. Інтелігентна людина бачить у партнері не засіб і не предмет для впливу, а носія іншої, і цим якраз цінної, думки, іншої потенційно цінної культури. Інтелігентність не сумісна з нетерпимістю і непримиренністю стосовно інших людей. Інтелігенція, як правило, це високоосвічені й високоідейні люди, які вміють поводитися тактовно і толерантно стосовно інших. Справжній інтелігент керується певним комплексом цінностей, своєрідним «кодексом честі». Це звички, виховання, манери, вміння говорити, погляди на світ, ставлення до рідних, друзів, дітей, почуття справедливості, загальна освіченість і високий культурний рівень.

Інтелігентність невід'ємно пов'язана з моральністю, що розуміється не як комплекс моральних якостей і не як дотримання загальноприйнятих заповідей і норм, але як пізнання цінностей, установка на розуміння. Здатність інтелігента до розуміння явищ культури як цінних творів проявляється в повазі в собі та в інших індивідуальності, неповторності особистості, а не спільних соціальних, національних тощо рис. А освіченість і вміння мислити прикрашають будь-якого інтелігента. Важливо визначити особистісні характеристики, притаманні інтелігентності. Так, перший крок до інтелігентності і відповідно до загальної культури – доброзичливість, яку треба виявляти у вчинках: розмові, манері поведінки, у погляді. Треба вчитися ввічливості в спілкуванні. Здавалося б, що це один із найлегших показників досягнення елементарної вихованості, проте ввічливість дається з великими труднощами, особливо психологічними. Може заважати бути ввічливим поганий настрій чи «гострий язик». Необхідно слідкувати за культурою своєї поведінки в розмові, побуті, в громадських місцях. Намагатися не перебивати свого співрозмовника, – що є однією з безумовних ознак неінтелігентності. Навчитися поважати чужу думку,

швидко аналізувати думки в порівнянні і не поспішати з висновками. Смак у підборі одягу – теж прояв інтелігентності.

Треба бути індивідуально неповторним, цікавим для інших людей. Для інтелігентної людини ця риса носить інтегральний характер – тобто бути особистістю творчою. Треба пізнати себе, побачити головний напрямок своїх індивідуальних можливостей.

Прояв толерантності до співрозмовника, до його точки зору, готовність вислухати, поважати думку опонента – все це залежить від вихованості. Зайва емоційність, нестриманість, нетерплячість, невміння керувати собою, відсутність витримки і самовладання – все це заважає становленню якостей інтелігентності. Уміння зберегти гарний настрій у будь-якій ситуації – це ще одна з найважливіших якостей у становленні інтелігентності. Уміння співчувати, співпереживати. Прагнення допомогти, наскільки це в наших силах. Бути самим собою в будь-якій обстановці. Почуття міри постійно супроводжує інтелігента в його стосунках із людьми. Не треба нав'язувати свою думку, треба її аргументувати. Інтелігентові не властиво нагромаджувати інших своїми проблемами. Кожний випадок прояву терпимого і гуманного ставлення є дуже важливим кроком до закріплення інтелігентності. Навчіться поважати чуже життя, як своє власне, не порушувати права інших, співчувати.

Інтелігентність є проявом загальної культури. З тих часів, як виникла інтелігенція і до сьогоднішнього дня, її значну частину становлять викладачі. Саме вони покликані впливати на навколишній світ, саме викладачі своїм впливом вибудовують особистість, саме вони не можуть бути неінтелігентним. Інтелігентність глибоко педагогічна: інтелігент всією своєю діяльністю, поведінкою, культурою стосунків вселяє високу духовність і в тих, хто його оточує, причому він робить це ненав'язливо, педагогічно непомітно, особистим прикладом. Інтелігент обов'язково позитивно впливає на тих, хто перебуває поруч із ним. А ще Д. Лихачов зазначив, що нація, яка не цінує інтелігентності, приречена на загибель [5]. Отже, кожна особистість повинна бути інтелігента.

Висновки. Головною цінністю загальної культури є особистість – її розвиток, освіта, виховання, соціальний захист і підтримка її гідності й прав людини. А інтелігентність – це якість, яку може виховати в собі кожний. І не просто може, а мусить виховати для того, щоб збудувати своє життя гідно й чесно. Отже, загальна культура не успадковується особистістю, а формується в процесі виховання, освіти, тобто завдяки педагогічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період: монографія / за ред. С. І. Здіорука. – К.: НІСД, 2006. – 403 с.
2. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Вікторія Володимирівна Ісаченко. Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 23 с.
3. Караковский В. А. Школа будущего – это школа воспитания / В. А. Караковский // Народное образование. – 2007. – № 1. – 206 с.
4. Культурология. XX век. Энциклопедия. Т.1. – СПб.: Университетская книга; ООО «Алетейя», 1998. – 447 с.
5. Лихачёв Д. С. Воспоминания / Д. С. Лихачёв. – М.: Вагриус, 2006.

Белякова О. С.

Загальна культура та інтелігентність особистості на сучасному етапі розвитку освіти

Розглянуто значення загальної культури та інтелігентності для особистості на сучасному етапі розвитку освіти. Схарактеризовано співвідношення даних категорій. Розкрито можливості навчально-виховного процесу в забезпеченні формування загальної культури і вихованні інтелігентності як особистісної якості.

Ключові слова: загальна культура, інтелігентність, особистість, формування, виховання, розвиток, навчально-виховний процес, професійна підготовка.

Белякова Е. С.

Общая культура и интеллигентность личности на современном этапе развития образования

Рассмотрено значение общей культуры и интеллигентности для личности на современном этапе развития образования. Охарактеризовано соотношения данных категорий. Раскрыты возможности учебно-воспитательного процесса в обеспечении формирования общей культуры и воспитании интеллигентности как личностного качества.

Ключевые слова: общая культура, интеллигентность, личность, формирование, воспитание, развитие, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка.

E. Belyakova

General Culture and Intelligence of the Individual at the Present Stage of Development of Education

The article considers the importance of general culture and intelligence for the individual at this stage of education. Author determined the ratio of these two categories. The possibility of the educational process to ensure the formation of general culture and education of intelligence as personal qualities.

Key words: general culture, intelligence, personality, formation, education, development and educational process, training.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2012 р.